

АКТУАЛЬНІ СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВОГО ТЕКСТУ

Стаття презентує науковий переклад як особливий вид мовної діяльності, виявляє складність та багатогранність процесу перекладу наукової літератури.

Ключові слова: наукова література, стратегії наукового перекладу, адаптування до рідної культури.

The article represents the scientific translation as a specific kind of speech activity, shows complication and variety of the scientific literature translation process.

Key words: scientific literature, scientific translation strategies, domestication.

Дослідження в області науково-технічного перекладу – важлива й актуальна задача, направлена на досягнення адекватних перекладів, що сприяє рішенню багатьох прикладних задач і прискоренню обміну інформацією в області новітніх досягнень науки і техніки серед фахівців і вчених різних країн.

У даний час теорія перекладу як самостійна наукова дисципліна, а разом з нею і перекладацька практика багато в чому трансформуються в більш широку, глобальну дисципліну – теорію міжкультурної комунікації. Переклад як особливий вид мовної діяльності є одним з основних і загальноприйнятих засобів міжкультурної комунікації, оскільки дуже часто саме перекладач стає посередником в обміні науковою інформацією. Перекладом науково-технічної літератури займалися відомі лінгвісти (англійці, росіяни, українці) та перекладознавці, такі як І.В. Арнольд, І.К. Білодід, І.Р. Гальперін, З.О. Гетьман, В.Н. Комісаров, В.В. Коптілов, А.В. Кухаренко, О.М. Мороховський, О.Д. Пономарьов, А.В. Федоров та інші.

Актуальність дослідження зумовлена недостатнім порівняльним вивченням граматичних особливостей перекладу українською мовою англійської наукової літератури, а також сучасними вимогами до цього виду перекладу, коли йдеться про передачу не лише змісту оригіналу, а й про оптимальне відтворення стилістичних характеристик тексту.

Мета статті: виявити складність і багатогранність процесу перекладу наукової літератури, а також різноманітність внутрішньо і зовнішньо лінгвістичних факторів, що визначають певні перекладацькі стратегії та рішення.

Говорячи про переклад, потрібно згадати про лінгвістичні і нелінгвістичні аспекти перекладу. С.П. Баранова вважає, що “є два типи перекладу: комунікативний переклад намагається справляти на своїх читачів враження, максимально близьке до того, яке вони могли б відчутти, прочитавши оригінал. Семантичний переклад намагається надавати точне контекстуальне значення оригіналу настільки близько, наскільки семантична і синтаксична структури другої мови це дозволяють. Комунікативний переклад “*Beware of the dog – Обережно – собака*” є обов’язковим; семантичний переклад (*собака може вкусити*) був би більш інформативним, але менш ефективним. Пор. – *wet paint – обережно, пофарбовано – лавка пофарбована*” [2, с.12].

Загалом, комунікативний переклад вважається більш прямим і більш обумовленим, пристосованим до часткового реєстру мови. Семантичний переклад повинен бути більш детальним і переслідувати розумові процеси, швидше ніж інформацію відправника. Основним положенням традиційної теорії перекладу є теза про те, що людина, яка володіє іноземною мовою вже готова до здійснення перекладацької діяльності.

Загальні міркування про поняття перекладацької стратегії визначили подальший розвиток даного поняття. Так, в аспекті наукового перекладу такі компоненти перекладацької стратегії, як суб'єкт стратегії, вихідна позиція, мета, рішення і стратегічне мислення отримують специфічне обґрунтування. Суб'єктом стратегії наукового перекладу є перекладач, який визначає свою вихідну позицію, мету та ухвалює рішення щодо своїх дій. Головною в науковому перекладі є взаємодія перекладача і автора початкового тексту на основі єдиного наукового тексту. Мета перекладацької стратегії полягає в успішному створенні перекладу наукового тексту, що характеризується відповідними типологічними параметрами і що забезпечує його реципієнтів простором думки, аналогічним оригінальному.

Стратегічне мислення в науковому перекладі є особливим типом мислення, здатним виявити логіку розвитку авторських концептів, виражених у формі моделі, і співвіднести її з результатом власної інтерпретації даної моделі знання. У певному значенні суть стратегії мислення полягає в своєрідному “маніпулюванні” концептом. Цим процесом є зіставлення початкового і трансльованого концептів, або іншими словами, “порівняння і розрізнення” концептів з метою максимально точного відтворення початкової авторської моделі знання.

“Поняття перекладацької стратегії в науковому перекладі пов'язане з розумінням перекладачем логіки розвитку початкового авторського концепту і його здатністю відтворити дану логіку в тексті перекладу” [5, с.144]. Вибір стратегії перекладу наукового тексту має свою специфіку, обумовлену як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками. До перших належать тип тексту і тип комунікації. Науковим текстом є тип тексту, який виражає нове спеціальне знання певними мовними засобами. Другий вид чинників включає професійну компетенцію перекладача, що має на увазі крім володіння іноземною мовою уміння інтерпретувати і розуміти початковий науковий текст. “Розумінням наукового тексту є адекватне відтворення авторської моделі знання, логічних відносин між опорними словами” [6, с.209].

Стратегія перекладу у випадку усвідомлення перекладачем ментальної ідентичності нації-носія мови оригіналу та нації-носія мови перекладу буде спрямована на максимальне відтворення національно-історичного колориту. Одним із основних питань перекладу є “невидимість перекладача” (“*translator invisibility*”) – той ступінь “присутності” перекладача у перекладі (наприклад, вторгнення, втручання), який допускається певними традиціями перекладу. З огляду на поняття “невидимість перекладача” можна виокремити наступні стратегії перекладу: “одомашнення” (“адаптування до рідної мови та культури” (“*domestication*”), тобто орієнтація на створення прозорого та плавного стилю мови перекладу, та “привнесення елементів чужої мови та культури” (“*foreignisation*”) – перекладацька стратегія, яка дозволяє певне порушення лінгвістичних і культурних “звичаїв” тексту перекладу за рахунок привнесення деяких елементів “чужого” з тексту оригіналу.

За Н.О. Дьяконовою, “враховуючи домінуючі функції текст оригіналу та репрезентуючих їх функціональних домінант та субдомінант, перекладач при створенні текстів мовою перекладу може використовувати в різноманітних сполученнях наступні стратегії: стратегія виявлення жанрово-стильової приналежності тексту; стратегія визначення домінантної насиченості; стратегія можливого прогнозування; стратегія спроб та помилок; стратегія компресії/декомпресії; стратегія компенсуючих модифікацій; стратегія передачі світосприйняття; стратегія дослівного перекладу” [3, с. 67].

“У діях перекладача завжди можна виявити два взаємозалежних етапи перекладацького процесу, що відрізняються характером мовних дій. На першому етапі розглядаються дії перекладача, пов'язані з інформацією, отриманою з оригіналу (з'ясування значення). На цьому етапі перекладач отримує інформацію, що наявна як у самому перекладному відрізку оригіналу, так і в лінгвістичному та ситуативному контексті, і на основі цієї інформації робить необхідні висновки про зміст, який йому

необхідно буде відтворити на наступному етапі. До другого відноситься вся процедура вибору необхідних засобів у перекладній мові при створенні тексту перекладу. Технічні прийоми й конкретна стратегія, що застосовує перекладач, багато в чому залежать від співвідношення вихідної мови та мови перекладу, і характеру розв'язуваного перекладацького завдання” [1, с.78].

Подальшою перспективою наукового пошуку в обраному напрямі може бути дослідження особливостей відтворення в українських перекладах конструкцій, притаманних англійській мові, речень та навіть цілих текстів, що становлять найважливіші проблеми перекладу текстів типу інструкція.

Як правило, переклад застосовується на різних етапах навчального процесу, допомагаючи студентові досягнути систему виразних засобів мовлення у двох мовах. Крім цього, переклад відіграє важливу роль як продуктивний спосіб практичного застосування знань, здобутих на заняттях з іноземної мови. Не можна не погодитися з С.В. Барановою, яка стверджує, що “переклад наочно демонструє студентам практичну цінність володіння іноземною мовою і тим самим посилює мотивацію до її вивчення. Постійне співставлення у його процесі іноземної та рідної мов сприяє глибшому пізнанню тієї чи іншої мови, підвищенню мовленнєво-розумової культури” [2, с.13]. Усний послідовний переклад є складним, специфічним видом мовленнєвої діяльності, як і слухання, говоріння, читання, письмо, думання. Послідовний переклад охоплює практично всі ці види мовленнєвої діяльності: продуктивні – говоріння і письмо, і рецептивні – слухання і читання.

Для здійснення перекладу професійна компетенція усного послідовного перекладу (набір знань, навичок і умінь) повинна включати такі компоненти: мовна компетенція (як в рецептивному, так і продуктивному плані); комунікативна компетенція; перекладацька компетенція (навички білінгвізму і перекладу); і декодувати інформацію, презентабельність); особистісні характеристики (розвиток пам'яті). При цьому ці компоненти є характерними для всіх видів перекладу. Усний послідовний переклад, як і синхронний, належить до найскладніших видів усного перекладу. Це диктує свої вимоги в підході до його викладання. Студенти повинні мати необхідну мовну підготовку, тобто володіти тим мінімумом знань, який необхідний для адекватного розуміння тексту. До мовної компетенції належать також і знання рідної мови. “Проблема комунікативної компетенції тісно пов'язана з розбіжностями культур і вимагає від перекладача знання як культури мови оригіналу і мови перекладу, так й інших екстралінгвістичних знань. Що стосується білінгвізму, тут важливим є вміння переключатися з однієї мови на іншу, тобто вміння автоматизовано знаходити відповідник у другій мові” [4, с.257.].

Таким чином, основними методичними прийомами при навчанні усного послідовного перекладу є: розвиток професійної компетенції, принцип від простого до складного, а також логічна побудова заняття, використання ситуацій спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И.В. Основы научных исследований в лингвистике: Учебное пособие. – М.: Высшая школа, 1991, 143с.
2. Баранова С.В. Актуальні питання методики викладання перекладу // Вісник Сумського державного ун-ту. Серія: Філологічні науки. – 2002. – №4(37). – С. 12-15.
3. Дьяконова Н.О. К вопросу об актуальных стратегиях перевода научного текста. – М.: Высшая школа, 2007, 124с.
4. Клюканов И.Э. Динамика межкультурного общения: к построению нового концептуального аппарата: Дис. ... док. филол. наук. – Тверь: Изд-во Тверского ун-та, 1999. – 395 с.
5. Стрелковский Г.М. Теория и практика военного перевода. – М.: Изд-во Минобороны СССР, 1979. – С. 142-145.
6. Цвяк Л.В. Білінгвізм як феноменальне явище сучасного суспільства // Записки з романо-германської філології: Вип.12. – Одеса: Латстар, 2002. – С. 202-211.

